

<https://doi.org/10.15407/uhj2025.04.165>

УДК 94(477.82)“1921/1939”:351.74

Олег РАЗИГРАЄВ

доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки (Луцьк, Україна)

razygraev@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0480-6936>

СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВЗАЄМИН У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ П РЄЧІПОСПОЛИТОЇ: СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ*

Мета полягає в аналізі історіографічної візії суспільно-політичного життя у Волинському воєводстві П Речіпосполитої в контексті польсько-українських взаємин. Особливу увагу приділено дискусії навколо врядування воєводи Г. Юзевського та його «волинського експерименту», а також партійному життю й діяльності українців Волині в польському парламенті. **Методологія** ґрунтується на використанні загальнонаукових і спеціальних історичних методів дослідження, в тому числі проблемно-хронологічного, синхронного, діакронного, порівняльно-історичного та ін. Залучено також методи, притаманні історіографічним студіям, а саме історіографічного аналізу й типологізації наукових напрямів. **Наукова новизна** полягає у спробі узагальнення особливостей висвітлення обраних аспектів суспільно-політичного життя міжвоєнної Волині у працях українських і польських істориків новітньої доби. **Висновки.**

* Продовження розгляду теми сучасної історіографії польсько-українських взаємин у Волинському воєводстві П Речіпосполитої. Початок див. у № 2 «Українського історичного журналу» за 2025 р. (ред.).

Стаття стала результатом дослідження, виконаного в рамках стипендіальної програми «Досліджуйте в Україні» Центру діалогу ім. Юліуша Мерошевського.

Цитування: Разиграєв О. Сучасна історіографія польсько-українських взаємин у Волинському воєводстві П Речіпосполитої: суспільно-політичне життя. *Український історичний журнал*. 2025. № 4 (583). С. 165—181. <https://doi.org/10.15407/uhj2025.04.165>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що «волинський експеримент» воєводи Г. Юзевського знайшов широке висвітлення у працях українських і польських фахівців. Менш вивчені підходи до національної політики інших керівників державної адміністрації Волинського воєводства, зокрема у 1921—1928, 1938—1939 рр. Попри наявність спеціальних і загальних праць з історії партійного життя міжвоєнної Волині залишається низка нез'ясованих питань, наприклад щодо організації та діяльності нелегальних у міжвоєнній Польщі Комуністичної партії Західної України й Організації українських націоналістів. Нових академічних студій потребує активність українців Волині в парламенті II Речіпосполитої у другій половині 1930-х рр. (IV—V каденції), адже більшість наявних досліджень висвітлюють вибори 1922, 1928 та 1930 рр. і парламентське життя українських політиків у I—III каденціях. Уваги вимагає питання розвитку польського політикуму у краї між двома світовими війнами.

Ключові слова: *Західна Волинь, Волинське воєводство, Польща, Україна, суспільно-політичне життя, Г. Юзевський, політичні партії, парламент.*

Актуальність тематики дослідження зумовлена тим, що в українській історіографії за останні 25 років не було підготовлено комплексної наукової праці, де аналізувалася б історіографія польсько-українських взаємин у Волинському воєводстві II Речіпосполитої. З огляду на значний масив історіографічного матеріалу, висвітлення проблеми представляємо в кількох публікаціях. Уже, зокрема, йшлося про правовий статус краю та національну політику польських урядів у працях польських й українських авторів [1]. Метою цієї статті натомість буде аналіз репрезентації в історіографії суспільно-політичного життя у Волинському воєводстві в контексті польсько-українських взаємин. Особливу увагу приділено дискусії навколо врядування воєводи Г. Юзевського та його «волинського експерименту», а також партійному життю й діяльності українців із Волині в польському парламенті¹.

«Волинський експеримент» воєводи Г. Юзевського як спроба польсько-українського порозуміння

Однією з перших спроб вивчення в польській історіографії досліджуваного періоду «волинського експерименту» стала знакова праця В. Менджецького 1988 р., де цьому питанню присвячено окремий підрозділ [2, с. 144—173]. Пізніше він неодноразово повертатиметься до вказаної проблеми [3, с. 191—227; 4].

Життя та діяльність Г. Юзевського висвітлив вроцлавський дослідник Я. Кенсік, який 1995 р. опублікував монографію на цю тему. Автор розглянув київський період життя майбутнього волинського воєводи, Великої війни та участі в уряді С. Петлюри, політичну активність у другій половині 1920-х рр., десятиліття керу-

¹ У запропонованій публікації ми розглядаємо окремі аспекти польсько-українських відносин у Волинському воєводстві, оминаючи проблематику взаємин з іншими національними групами (євреями, чехами, росіянами, німцями й т. д.). З огляду на встановлений редакцією «Українського історичного журналу» обсяг статті, аналізуємо лише вибрані студії польських та українських авторів.

вання Волинським краєм, конспіраційну діяльність у роки Другої світової, повенний час. Безпосередньо «волинському експерименту» присвячені два розділи книжки Я. Кенсіка, в яких детально проаналізовано початок роботи воєводи в Луцьку, ідейні засади його програми та її практичну реалізацію, національну політику Г. Юзевського на Волині в контексті різних підходів до українського питання в Польщі [5]. Проблема українсько-польських відносин Я. Кенсік порушує також у численних статтях, зазначаючи, що політичну програму згаданого адміністратора варто розглядати у зовнішній і внутрішній площинах. Перша була пов'язана з прометеївсько-федералістичною концепцією ослаблення СРСР, друга становила програму внутрішньої національної політики [6, с. 119].

Український погляд на «волинський експеримент» представив Ю. Крамар, який у 1998 р. захистив кандидатську дисертацію, присвячену політиці державної асиміляції у краї в 1928—1938 рр. Дослідник висвітлив бачення основними польськими санаційними силами підходів до вирішення українського питання, проаналізував форми й методи реалізації «волинської програми» Г. Юзевського, а також простежив її кризу у другій половині 1930-х рр. [7]. В іншій праці Ю. Крамара в контексті проблематики «волинського експерименту» було узагальнено вивчення міжнаціональних і міжконфесійних взаємин на Волині міжвоєнного періоду [8, с. 132—155, 325].

Окремі аспекти системи заходів Г. Юзевського досліджували Р. Давидюк, В. Комар, М. Кучерепа [9—11]. Загалом українські історики більш позитивно характеризують «нову політику» воєводи, зокрема в контексті розширення участі українців у різних сферах політичного, господарського й культурно-релігійного життя краю. Важлива роль відводиться підтримці українізації православ'я на Волині, зокрема проведенню в Луцьку 1927 р. Українського православного з'їзду [8, с. 323; 12, с. 196].

В більшості праць українських і польських істориків згадується виступ Г. Юзевського на початку грудня 1929 р. на нараді керівників адміністрацій східних воєводств у Луцьку, де він представив основні засади «волинської політики» [2, с. 147—148; 13, с. 29; 14, с. 63]. Дослідники згадують ще одне представлення ним загальних аспектів цієї програми, що відбулося 20 серпня 1928 р. в Луцьку на з'їзді волинських парламентарів із Безпартійного блоку співпраці з урядом. «Темою промови воєводи (20 серпня — *О. Р.*) була приналежність Волині до Речі Посполитої в її історичному аспекті та перспективи майбутнього польсько-українського зближення в регіоні. Г. Юзевський заявив, що саме на Волині має бути розв'язана проблема «братнього співжиття польського і українського народів». При цьому воєвода підкреслював специфіку відносин між поляками й українцями в європейській історії, в основі яких, на його думку, лежало «взаємне проникнення культур обох народів»», — зазначив Ю. Крамар [14, с. 62—63].

На думку В. Менджецького, свідченням найвищої державної підтримки програми Г. Юзевського став візит на Волинь президента Польщі І. Мосцицького в 1929 р. [4, с. 285]. Аналізуючи бачення воєводи і зміст його «волинської програми» дослідник стверджує: «Оцінюючи суспільну й політичну ситуацію на Волині Юзевський допустив засадничі помилки. Вони полягали в поясненні антипольських постав

українського руху зовнішніми чинниками, а також відсутністю розуміння справжніх причин польської неприхильності до українців. Поляки [...] не бажали прийняти [...] існування українського національного руху на Волині, трактуючи місцеве населення як “русинів”, навіть як “регіональну групу” польського народу» [2, с. 149].

У працях українських істориків простежується негативне ставлення до обмеження Г. Юзевським галицьких впливів на Волині — до появи «сокальського кордону», закриття філій товариства «Просвіта» чи осередків українського кооперативного руху [15—17; 18, с. 14]. Я. Кенсік зазначав, що практична реалізація концепції «сокальського кордону» не мала реальних перспектив з огляду на залізничне сполучення між Волинню та Східною Галичиною, а також тісні контакти між українцями по обидва боки цього «політичного кордону». На думку фахівця, стримування адміністративними заходами політичної інтеграції мешканців обох країв було «ілюзією воеводи Юзевського» [6, с. 126, 129; 19].

Українські й польські історики у своїх студіях торкаються також протидії з боку Г. Юзевського діяльності товариства «Просвіта». За оцінками Ю. Крамара, пік розвитку його осередків на теренах Волинського воєводства припав на 1928—1929 рр., коли їх було 640 (об’єднували 16 700 членів) [20, с. 59]. Дослідник так пояснює розгалужену мережу організації: «Наприкінці 1920-х рр. діячі Сель-робу (Українського селянсько-робітничого соціалістичного об’єднання — *О. Р.*), керуючись директивами Комуністичної партії Західної України [...] почали масово переходити до гуртків і бібліотек-читалень “Просвіти”, щоб використати їхній легальний статус для активізації своєї діяльності. Це дало можливість і “Просвіті” значно розширити мережу своїх осередків на місцях. [...] Тому велика кількість низових осередків “Просвіти” опинилася під безпосередніми впливами КПЗУ (Комуністичної партії Західної України — *О. Р.*) та Сель-робу». Ю. Крамар підводить до висновку щодо офіційних причин припинення роботи цієї організації: «Це дало підстави польській владі звинуватити товариство в антидержавній діяльності, й наприкінці 1920-х рр. розпочати підготовку до його ліквідації» [20, с. 60]. У 1932 р. було закрито повітовий осередок «Просвіти» в Луцьку [21—22]. Станом на 1935 р. на Волині їх функціонувало лише 7. Решту організацій заступили лояльні до Г. Юзевського нові культурно-освітні структури — «Просвітянські хати» [20, с. 61].

Українські історики закидають Г. Юзевському переслідування з кінця 1920-х рр. кооперативного руху, що підпорядковувався Ревізійному союзу українських кооперативів із центром у Львові [23]. В одній із публікацій, присвячених інкорпорації волинських осередків у систему польських ревізійних союзів, зустрічаємо характеристику «реакційної антиукраїнської позиції» воеводи [24]. Така політика не сприймалася позитивно й місцевими поляками. Я. Кенсік називає це своєрідною «дихотомією», як приклад цитуючи одного осадника з Ковельського повіту: «Погоджуюсь на співпрацю з українцями через те, що цього вимагає наша польська влада, але серцем відчуваю інше. Відчуваю, що українець це мій ворог, це гад (змія)» [6, с. 129]. В. Менджецький зазначає, що осадники впродовж міжвоєнного періоду не інтегрувались у суспільний організм волинського села: «Мешкали в окремих селах чи осадах, мали власні політичні, громадські та господарські організації» [25, с. 170].

Я. Шабала вказує, що «основними причинами цього наступу було те, що українська кооперація вийшла за межі господарського руху і почала відігравати важливу роль у громадсько-політичному, культурному житті краю. Вона [...] зміцнювала позиції українців [...] ставала серйозною перешкодою на шляху державної та національної асиміляції українців» [26, с. 166]. Я. Кенсік стверджує, що кооперативи відігравали важливу роль в українському політичному житті й неодноразово трактувалися як політичні підрозділи. На підтвердження цієї тези польський історик зазначає, що 85 % українських кооперативів на Волині контролювала партія «Сельроб». Водночас він погоджується з тим, що формальні причини закриття цих кооперативів (недотримання законодавства, порушення санітарних норм тощо) були надуманими, справжня ж полягала в реалізації політичної програми Г. Юзевського [6, с. 127].

Р. Давидюк, вивчаючи діяльність української політичної еміграції на теренах Волинського воєводства (на яку спирався Г. Юзевський), порушує питання її ідеології, складу, структури, спроб самоорганізації та громадсько-політичних практик. Ключове місце відводиться участі наддніпрянських емігрантів у реалізації «волинського експерименту», зокрема у створенні Волинського українського об'єднання (ВУО), у процесах українізації православної церкви, кооперативному й культурно-освітньому рухах [11].

Значне місце у студіях українських і польських фахівців у контексті вивчення «волинського експерименту» посідає дослідження створеного 1931 р. провладного Волинського українського об'єднання на чолі з П. Певним. Р. Давидюк, зокрема, констатує неможливість однозначної оцінки цієї організації, яка була одним з інструментів польської національної політики у краї. Водночас авторка зазначає, що активність ВУО «без сумніву сприяла зростанню національної свідомості українців [...] об'єднувала українців з різними інтересами» [29, с. 55].

Генезу і програмні основи цієї політичної сили, її діяльність й організацію досліджував люблінський історик З. Запоровський, зазначаючи, що ВУО «майже зовсім невідома» як у польській, так і в українській літературі [30, с. 7]. Побіжно здійснюючи огляд історіографії він не згадав жодного українського автора. В бібліографії знаходимо лише польськомовну статтю М. Кучерепа «Політика II Речіпосполитої щодо українців Волині в 1921—1939 рр.», яку він розкритикував [30, с. 161; 31]. Очевидно, польський історик не був добре обізнаний із багатим доробком української дослідниці Р. Давидюк, яка ще з другої половини 1990-х рр. публікувала результати власних студійовань із цієї теми. У 2001 р. в Луцьку побачило світ монографічне дослідження з історії ВУО Р. Давидюк у співавторстві з М. Кучерепою, де висвітлено генезис цієї структури, політичну, культурно-освітню, кооперативно-господарську роботу, а також активність у напрямі українізації православної церкви [32].

Р. Давидюк наголосила на важливості церковно-релігійного питання у практичній діяльності ВУО, проблемі українізації православ'я. У цьому контексті дослідниця згадувала створення в листопаді 1931 р. Товариства ім. Петра Могили, яке стало одним з інструментів такої політики. «Віра православна, служба Божа, для українського народу на українській мові, поширення релігійного виховання серед народних мас і додержання соборного начала у всіх галузях життя, почина-

ючи від парафій і закінчуючи собором святої автокефальної православної церкви у Польщі», — так окреслював засади діяльності новоствореного товариства голова ВУО П. Певний [33, с. 41—42].

Позитивно оцінює ініціативу ВУО щодо створення Товариства ім. Петра Могили й В. Оніщук, зазначаючи, що ця регіональна партія активно підтримувала питання знеросійщення православної церкви, в тому числі через Українську парламентську репрезентацію Волині [34, с. 119]. Діяльність зазначеного товариства, інших українських громадських і політичних організацій у контексті розвитку національно-церковного руху на Волині в міжвоєнний період знайшли ґрунтовне висвітлення у працях В. Борщевича [35]. На думку польського дослідника В. Менджецького, успіхи ВУО в напрямі українізації православної церкви у краї зумовили прихильне ставлення до цієї партії українських політиків, зокрема І. Власовського, М. Чучмая, І. Братуня та ін. [2, с. 156].

Українські й польські фахівці згодні в тому, що «волинський експеримент» Г. Юзевського не став успішним і не досяг своєї основної мети. Я. Кенсік зазначав, що ВУО очолили «українські політики з Києва, давні співпрацівники Юзевського з уряду УНР», які не мали жодного авторитету серед місцевого населення: «Багато волинських українців трактували їх як чужих, скерованих воєводою для реалізації його власної національної політики» [6, с. 135]. В. Менджецький стверджував, що українські партії сприйняли ВУО вороже, а поляки — легковажно та з нехиттю. Він додає, що Волинське українське об'єднання не доклалося до створення жодної державної української школи [2, с. 152—153].

Досить дискусійним видається твердження польського історика З. Запоровського про те, що у середині 1930-х рр. ВУО за допомогою адміністративних важелів «усунуло з воєводства крайні антипольські партії: КПЗУ й ОУН». Результати досліджень автора цих рядків свідчать натомість про зовсім протилежне [36]. Водночас організація і практична діяльність зазначених політичних сил на теренах міжвоєнної Волині все ще чекає на ґрунтовне дослідження.

«Волинська програма» Г. Юзевського мала багато критиків як з українського, так і з польського боку. В 1930-х рр., зокрема, критикував політику воєводи, вважаючи її ультраантисхідською, князь Я. Радзивілл. Як зазначає Я. Дурка, цей консерватор уважав, що національні меншини можуть плекати свої національність і культуру, але демонструючи лояльність до польської держави [37, с. 157—158].

Новому баченню додаткових підстав для критики Г. Юзевського сприяють результати студіювань польських істориків П. Ціхорацького та Я. Межви. Вони разом зі вроцлавською дослідницею Й. Дуфрат опублікували монографію, яка стала результатом грантового проекту в рамках Національної програми розвитку гуманістики [38]. Автори навели вичерпний перелік демонстрацій, страйків, збройних виступів проти влади на теренах Волині в 1929—1935 рр. П. Ціхорацький і Я. Межва наголошували, що впродовж 1934—1936 рр. у краї дійшло до найбільших селянських виступів на тлі наслідків світової економічної кризи. Місцева людина виступала проти державної влади, уособленням якої був воєвода Г. Юзевський. Історики стверджують про «кризу адміністрування» в той час,

звертаючись до дисциплінарних проваджень проти повітових старост Волинського воєводства в 1936—1937 рр. та інших місцевих урядників. Це торкалося насамперед фінансових зловживань, порушень у господарських справах тощо [39]. Зокрема Я. Межва, аналізуючи прояви корупції в оточенні воєводи Г. Юзевського, наводить історію про придбання державним коштом у серпні 1935 р. рівненським старостою А. Каньським лімузина «Крайслер Ейр». Причому в купівлі цієї дорогої автівки по суті не було потреби, адже в Рівненському повіті практично відсутні дороги належної якості для її експлуатації. Староста Любомльського повіту К. Сераковський у другій половині 1930-х рр. асигнував місцевому відділенню Ліги повітряної та протигазової оборони кошти на придбання вживаного автомобіля марки «Форд» — для особистих потреб [40, с. 93—94]. «Видається [...], що чергові дисциплінарні провадження проти волинських старост були додатковим аргументом, який отримали у свої руки противники “волинської програми” в таборі Пілсудського», — резюмує Я. Межва [40, с. 97].

Завершуючи оцінку «волинського експерименту» в історіографії, варто погодитися з думкою Я. Кенсіка: «З повною впевненістю починання Юзевського, попри певні обмеження, принесли незаперечний розвиток національної свідомості українців. Воєвода не досягнув запланованих цілей — створення сильного пропольського руху серед українців і відродження в польському середовищі традиції “проникання культур” [...]. Підсумовуючи десять років діяльності Юзевського треба сказати, що “волинський експеримент” зазнав фіаско» [6, с. 135—136]. Аналогічно оцінює заходи воєводи В. Менджецький [4, с. 123, 285], а також абсолютна більшість українських дослідників.

Партійне життя. Українці з Волині в парламенті Польщі

Проблематика партійного життя та парламентської діяльності українців у II Речі-посполитій порушувалась у багатьох працях українських і польських авторів, які слушно звертали увагу на зростання національної свідомості волинян у міжвоєнний час, що спонукало їх до активної політичної роботи.

Вагомими напрацюваннями у висвітленні суспільно-політичного життя того періоду відзначився М. Кучерепа, котрий у численних працях розглядає не лише проблеми національної політики урядових коаліцій щодо українського населення регіону, але й різні аспекти громадсько-партійного життя краю [41—42]. У спільній монографії М. Кучерепа та рівненського дослідника Я. Цецика йдеться про діяльність на Волині Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), Української соціалістично-радикальної партії (УСРП), Організації українських націоналістів (ОУН) [43—44].

Окремі прояви активності у краї УНДО, а також інших українських політичних сил розглянуто у працях І. Соляра [45—46]. Згадки щодо діяльності на Волині прокомуністичної Української соціал-демократичної партії (УСДП) віднаходимо у студіях І. Райківського. Зокрема автор зазначає, що саме під її впливом у 1923—

1924 рр. виходив тижневик «Селянська доля», а також відбувалися партійні наради й зібрання [47, с. 45, 47, 49]. 30 січня 1924 р. влада заборонила УСДП з огляду на її ліворадикальну позицію. Навесні того ж року в Ковелі за антидержавну діяльність до різних термінів ув'язнення було засуджено чотирьох членів цієї вже нелегальної організації [48, с. 272—273].

Українські й польські історики, звертаючи увагу на активність лівих і центристських партій, які репрезентували українську громаду, справедливо наголошують на широкій популярності в регіоні створеного у Львові 1926 р. прокомуністичного «Сельробу» й водночас незначних впливах УНДО [8, с. 145; 49, с. 109—110; 50—51]. На думку М. Шуміла, спроби «вкорінення» на Волині цієї найбільшої галицької української організації не були вдалими [52, с. 291].

Чимало важливих питань з історії партійного життя міжвоєнного Волинського краю залишаються поза дослідницькою увагою, наприклад проблематика організації та діяльності нелегального сегмента українського політикуму — КПЗУ й ОУН. Уважаємо обидві теми дуже важливими з різних аспектів, зокрема з огляду на необхідність глибшого вивчення та розуміння чинників загострення польсько-українських стосунків у роки Другої світової війни.

Про значущість і масштаби комуністичного фактора свідчить не лише неконтрольований польською владою розвиток більшовицького диверсійного руху на Волині в 1920-х рр. (можемо згадати діяльність Закардоту й інших законспірованих збройних формувань у той час), але також численні судові процеси над прорадянськими активістами. Варто пам'ятати і про збройний виступ селян на порубжжі Волинського та Поліського воєводств улітку 1932 р., що був інспірований комуністами й детально досліджений польським істориком П. Ціхорацьким [53]. Ця подія стала ще одним підтвердженням значного впливу комуністів у регіоні. Практично невивченим залишається Луцький судовий процес 1934 р., що мав як загальнопольський, так і міжнародний резонанс.

Цілоком зрозуміло, що перенасичена комуністичною добою українська історіографія оминала більшість питань, пов'язаних із діяльністю КПЗУ. Це, на нашу думку, створює серйозну прогалину в розумінні багатьох процесів, які відбувалися на Волині між двома світовими війнами. В останні роки автор цих рядків уже порушував тематику діяльності ліворадикалів [54—55]. Глибока аналітика притаманна праці польського історика Р. Висоцького [56]. На важливості комуністичного чинника в політичному житті Волинського воєводства наголошує Б. Гудь. Це стосується не лише підпільної КПЗУ, але також її сателітів, зокрема й легального «Сельробу», який мав вплив на більшість українських кооперативів [57, с. 54].

Діяльність у Волинському воєводстві ОУН — ще одна маловивчена тема. Єдиною дисертацією, присвяченою їй, стала захищена 2007 р. у Львівському національному університеті ім. І. Франка праця О. Дарованця. Автор досліджує методи боротьби владних структур Польщі з українським націоналізмом на Волині, а також торкається становища українських політв'язнів [58]. Оунівська тематика наявна й у згадуваній монографії М. Кучерепи та Я. Цецика, а також у кількох статтях [43—44, 59]. Окрім того, деякі аспекти діяльності ОУН на Волині у за-

гальнопольському контексті присутні у студії Р. Висоцького [60]. Водночас проблематика розвитку на Волині структур, особового складу Організації українських націоналістів залишається недостатньо вивченою.

Питання участі волинян у парламентському житті Польщі висвітлено у студіях О. Зайцева [61], а також польського історика М. Шуміла [52]. Вперше до вищого законодавчого органу Польщі країни ввійшли 1922 р. Передувала цьому вдала виборча компанія у складі Блоку національних меншин, який здобув перемогу в регіоні. Тоді до Сейму й Сенату потрапили, відповідно, 12 і 5 волинян, серед яких були відомі діячі періоду УНР, у тому числі колишні члени Української Центральної Ради. Надзвичайно успішні результати виборів 1922 р. призвели до створення Української парламентської репрезентації [4, с. 123; 6, с. 113; 18, с. 13; 61, с. 82—83; 62, с. 100—101]. Колективний портрет волинян у парламенті Польщі 1922—1927 рр. з урахуванням соціального походження, освітнього рівня, професійної належності та ідеологічних поглядів створив М. Шуміло [63]. Згадки про діяльність окремих ліворадикальних парламентарів, пов'язаних із Волинню, зокрема А. Пащука, віднаходимо в дослідженні М. Пиріг [64].

На парламентських виборах 1928 р. перемогу на Волині здобув Безпартійний блок співпраці з урядом — політичне угруповання, що об'єднувало прибічників політики Ю. Пілсудського й обстоювало зміцнення виконавчої влади та незалежність президента від законодавчих палат. Польський історик Я. Дурка зазначає, що під час виборів 1928 р. на першому місці у виборчому списку Безпартійного блоку співпраці з урядом в окрузі № 57 (Луцьк — Рівне) й під № 6 у загальнодержавному списку був князь Я. Радзивілл. Я. Дурка слушно вказує, що успіхи урядового блоку в деяких виборчих округах пов'язані з використанням адміністративного ресурсу. Зокрема на Волині перед виборами було заарештовано кількох кандидатів від Польської народної партії «Визволення». Крім того, з партійного приміщення викрадено печатки й документи. Наслідком таких порушень виборчого законодавства стала втрата Я. Радзивіллом мандата парламентаря в 1930 р. у зв'язку з анулюванням Верховним судом результатів у Луцькому виборчому окрузі [37, с. 141—152, 184].

Підсумок виборів 1928 р. на Волині був також позитивним для українців: вони змогли делегувати до Сейму 10 представників від різних політичних сил, а також 1 — до Сенату (від партії «Сельроб») [61, с. 154—155]. На думку Я. Кенсіка, ці вибори засвідчили сильні її позиції. Успіх цієї прокомуністичної політичної сили автор пояснює вдалим використанням лівою пропагандою соціального незадоволення місцевого населення, а також національних гасел [6, с. 118]. Ю. Крамар зазначає, що «парламентські вибори 1928 р. засвідчили дуже небезпечну для українців тенденцію — розкол українських політичних сил на прорадянську, самостійницьку й пропольську орієнтації» [65, с. 199]. Водночас «політика так званого польського регіоналізму, яку проводив уряд [...] щодо різних регіонів, населених українцями, розбивала єдність українського національного руху, загострювала міжпартійні протиріччя в політичному таборі українців» [8, с. 322; 65, с. 202].

Сумнозвісні «брестські вибори» 1930 р. проходили на Волині вже за врядування Г. Юзевського. У загальновоєводському вимірі найбільшу кількість ман-

датів знову здобув провладний Безпартійний блок співпраці з урядом. До сейму вчергове було обрано князя Я. Радзивілла, який разом із своїми соратниками зі «Стронніцтва національної правиці» отримав парламентські мандати у складі зазначеного блоку, ставши фактично головним представником консерваторів у парламенті [37, с. 186—187].

Вибори 1930 р. були успішними і для українського лояльного табору Волинського воєводства — представників унерівської еміграції. Зокрема члени ВУО П. Певний, С. Тимошенко, С. Скрипник та інші здобули парламентські мандати у складі Безпартійного блоку співпраці з урядом. Відтак постала Українська парламентська репрезентація (група) Волині (6 послів, 2 сенатори), яка активно підтримувала уряд і політичну програму Г. Юзевського [2, с. 150—152; 65, с. 201—202]. Загалом результати виборів свідчили про надзвичайний успіх воєводи та його угодовської української «команди» [6, с. 126—127]. Висвітлюючи участь українських політичних партій у парламентських виборах 1930 р. на Волині та подальшу їх діяльність, Ю. Крамар доходить висновку, що дії національного представництва у Сеймі хоч і не призвели до розв'язання українського питання в Польщі, проте відіграли важливу роль у протистоянні асиміляційній політиці [65, с. 202].

Внаслідок виборчих кампаній 1935 й 1938 рр. Українська парламентська репрезентація Волині мала 5 мандатів послів та 1 мандат сенатора. О. Зайцев, аналізуючи діяльність цієї структури в 1930—1938 рр., зазначає: «Поряд із беззастережною лояльністю до Польщі, прикметною рисою волинських парламентарів була непримиренна ворожість до комуністів, яка часом доходила й до рукоприкладства» [61, с. 263]. Загалом парламентська робота українців із Волині в 1930-х рр. значно менш досліджена в порівнянні з їх активністю в першій декаді міжвоєнного періоду, тож потребує додаткових студіювань.

* * *

Аналіз представлення в історіографії суспільно-політичного життя у Волинському воєводстві II Речіпосполитої в контексті польсько-українських взаємин дозволяє стверджувати, що «волинський експеримент» воєводи Г. Юзевського знайшов широке висвітлення у працях як українських, так і польських дослідників. Менш вивченими залишаються підходи до національної політики інших керівників державної адміністрації краю, зокрема в 1921—1928, 1938—1939 рр.

Партійне життя міжвоєнної Волині крізь призму польсько-українських відносин теж має низку нез'ясованих питань: насамперед це стосується організації та діяльності нелегальних у міжвоєнній Польщі Комуністичної партії Західної України й Організації українських націоналістів. Наскільки сильним був національний чинник у роботі КПЗУ? Чи були потужними впливи центральних організацій Варшави й Москви? Яким був вплив комуністів на «Просвіти» наприкінці 1920-х рр. і чи був він достатнім для звинувачень в «антидержавній» діяльності? Який характер мав комуністичний рух на Волині? Всі ці й багато інших питань потребують додаткових студій. У цьому контексті варто пам'ятати оцінку, що її дав волинським комуністам галицький адвокат С. Шухевич (дядько майбутнього головнокомандувача

УПА), який, виконуючи функції захисника на Володимирському процесі 1926 р., зазначав, що серед підсудних лише кілька осіб дійсно сповідували комуністичну ідеологію, інші ж були «українцями, мешканцями Володимира і околиці», котрі «про комуну і комуністів знали [...] тільки з книжок, часописей або зі слуху, а вина їх лежала в тому, що були членами “Просвіти”, яку треба було зліквідувати» [66, с. 311].

Недостатньо вивченою залишається розбудова на Волині мережі Організації українських націоналістів, діяльність її місцевих ланок тощо. Глибшого дослідження потребує підготовка замаху оунівців на Г. Юзевського та його соратників із ВУО. Ми практично нічого не знаємо про ідеологічний доробок волинян-членів ОУН. Чи були такі праці? І якщо були, то як у них висвітлювалася польська присутність у краї? Чи мали ці праці вплив на загострення польсько-українських відносин у роки Другої світової війни?

Нових академічних студій потребує активність українців із Волині в парламенті Польщі у другій половині 1930-х рр. (IV—V каденції), адже більшість наявних досліджень висвітлюють вибори 1922, 1928 і 1930 рр. та парламентське життя українських політиків у I—III каденціях. Поглиблених досліджень вимагає питання розвитку польського політикуму у краї між двома світовими війнами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Razyhraiev, O. Suchasna istoriografia polsko-ukrainskykh vzaiemyn u Volynskom voievodstvi II Rechipospolytoi: pravovyi status ta natsionalna polityka. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2025. 2 (581): 191-208 [in Ukrainian].
[Разиграєв О. Сучасна історіографія польсько-українських взаємин у Волинському воєводстві II Речіпосполитої: правовий статус та національна політика. *Український історичний журнал*. 2025. № 2 (581). С. 191—208].
2. Mędrzecki, W. Województwo wołyńskie (1921—1939): Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1988. 202 s. [in Polish].
3. Mędrzecki, W. Inteligencja polska na Wołyniu w okresie międzywojennym. Warszawa: Wydawnictwo Neriton IH PAN, 2005. 332 s. [in Polish].
4. Mędrzecki, W. Odzyskany śmietnik: Jak radziliśmy sobie z niepodległością w II Rzeczypospolitej? Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2022. 496 s. [in Polish].
5. Kęsik, J. Zaufany komendanta: Biografia polityczna Jana Henryka Józewskiego. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1995. 213 s. [in Polish].
6. Kęsik, J. Województwo wołyńskie 1921—1939 w świetle liczb i faktów. *Przegląd Wschodni*. 1997. T. IV. Zesz. 1 (13): 99-137 [in Polish].
7. Kramar, Yu. Polityka derzhavnoi asimiliatsii na Volyni (1928—1938 rr.) (*Candidate's thesis*). Lviv, 1998 [in Ukrainian].
[Крамар Ю. Політика державної асиміляції на Волині (1928—1938 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук. Львів, 1998. 16 с.].
8. Kramar, Yu. Zakhidna Volyn 1921—1939 rr.: natsionalno-kulturne ta relihiine zhyttia. Lutsk, 2015 [in Ukrainian].
[Крамар Ю. Західна Волинь 1921—1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя. Луцьк, 2015. 404 с.].
9. Komar, V. Politychnyi eksperyment voievody Henrika Yuzevskoho na Volyni u 1928—1935 rr. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istorii*. 2000. 3: 98-106 [in Ukrainian].

- [Комар В. Політичний експеримент воєводи Генріка Юзевського на Волині у 1928—1935 рр. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Вип. 3. Івано-Франківськ, 2000. С. 98—106].
10. Kucherepa, M. "Volynskiy eksperyment" voievody H. Yuzevskoho. *Proekt "Ukraina": Nalychyna ta Volyn u skladі mizhvoiennoi Polshchi*. Kharkiv, 2017. 111-131 [in Ukrainian]. [Кучерепа М. «Волинський експеримент» воєводи Г. Юзевського. *Проект «Україна»: Галичина та Волинь у складі міжвоєнної Польщі*. Харків, 2017. С. 111—131].
 11. Davydiuk, R. *Ukrainska politychna emihratsiia v Polshchi: sklad, struktura, hromadsko-politychni praktyku na terytorii Volynskoho voievodstva*. Lviv; Rivne, 2016 [in Ukrainian]. [Давидюк Р. Українська політична еміграція в Польщі: склад, структура, громадсько-політичні практики на території Волинського воєводства. Львів; Рівне, 2016. 703 с.].
 12. Maleonchuk, H. *Mizhvoiennyi Lutsk: suspilno-politychni, sotsialno-ekonomichni, kulturni rozvytok (1919—1939)*. Lutsk, 2022 [in Ukrainian]. [Малеончук Г. Міжвоєнний Луцьк: суспільно-політичний, соціально-економічний, культурний розвиток (1919—1939). Луцьк, 2022. 216 с.].
 13. Kucherepa, M. *Natsionalna polityka Polshchi shchodo ukraintsv naperedodni Druhoi svitovoi viiny. Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Seriia: Istoriiia*. 2001. 11: 27-34 [in Ukrainian]. [Кучерепа М. Національна політика Польщі щодо українців напередодні Другої світової війни. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історичні науки*. Вип. 11. Луцьк, 2001. С. 27—34].
 14. Kramar, Yu. *Polityka "volynskoho rehionalizmu": evoliutsiia problemy (1921—1939 rr.)*. *Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Seriia: Istorychni nauky*. 2013. 21 (269): 60-66 [in Ukrainian]. [Крамар Ю. Політика «волинського регіоналізму»: еволюція проблеми (1921—1939 рр.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історичні науки*. Вип. 21 (269). Луцьк, 2013. С. 60—66].
 15. Davydiuk, R. "Sokalskyi kordon" u natsionalnii politytsi pilsudchukiv. *Aktualni problemy vitchyznianoі ta vsesvitnoi istorii: Naukovi zapysky RDHU*. 2006. 10: 280-287 [in Ukrainian]. [Давидюк Р. «Сокальський кордон» у національній політиці пільсудчиків. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки РДГУ*. Вип. 10. Рівне, 2006. С. 280—287].
 16. Kalishchuk, O. *Do problemy Sokalskoho kordonu (za materialamy mizhvoiennoi presy). Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. 2012. 21: 354-360 [in Ukrainian]. [Каліщук О. До проблеми Сокальського кордону (за матеріалами міжвоєнної преси). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Вип. 21. Львів, 2012. С. 354—360].
 17. Kalishchuk, O. "Sokalskyi kordon" i ukrainsko-polski vzaiemny mizhvoiennoi doby. *Volyn u yevropeiskomu heopolitychnomu ta kulturnomu prostori: vybrani pytannia*. Odesa, 2021. 179-189 [in Ukrainian]. [Каліщук О. «Сокальський кордон» і українсько-польські взаємини міжвоєнної доби. *Волинь у європейському геополітичному та культурному просторі: вибрані питання*. Одеса, 2021. С. 179—189].
 18. Demianiuk, O. *Volynske voievodstvo (1921—1939 rr.) u skladі Druhoi Rechi Pospolytoi. Pedagogichnyi poshuk*. 2023. 3: 10-16 [in Ukrainian]. [Дем'янюк О. Волинське воєводство (1921—1939 рр.) у складі Другої Речі Посполитої. *Педагогічний пошук*. Вип. 3. Луцьк, 2023. С. 10—16].

19. Kęsik, J. “Kordon sokalski”: Problemy pogranicza galicyjsko-wołyńskiego w latach 1921—1939. *Acta Universitatis Wratislaviensis*. 1993. 11 (51): Studia z dziejów prowincji galicyjskiej. 127-151 [in Polish].
20. Крамар, Ю. Likvidatsiia tovarystva “Prosvita” na zakhidnovolynskykh zemliakh (1928—1932 rr.): prychny ta naslidky. *Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. Istorychni nauky*. 2016. 3 (328): 58-63 [in Ukrainian].
[Крамар Ю. Ліквідація товариства «Просвіта» на західноволинських землях (1928—1932 рр.): причини та наслідки. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Історичні науки*. Вип. 3 (328). Луцьк, 2016. С. 58—63].
21. Пономаренко, С. Z istorii zasnuvannia tovarystva “Prosvita” v Lutsku. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Istorii*. 1997. 3: 47-50 [in Ukrainian].
[Пономаренко С. З історії заснування товариства «Просвіта» в Луцьку. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історія*. Вип. 3. Луцьк, 1997. С. 47—50].
22. Filipovych, M. Lutska “Prosvita”: 1918—1935 rr. Lutsk, 2007 [in Ukrainian].
[Філіпович М. Луцька «Просвіта»: 1918—1935 рр. Луцьк, 2007. 240 с.].
23. Visyna, T. Likvidatsiia ukraïnskoho kooperatyvnoho rukhu na Volyni u 30-kh rr. XX st. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Istorii*. 2001. 5: 156-159 [in Ukrainian].
[Вісина Т. Ліквідація українського кооперативного руху на Волині у 30-х рр. XX ст. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історія*. Вип. 5. Луцьк, 2001. С. 156—159].
24. Visyna, T. Inkorporatsiia ukraïnskykh kooperatyviv Volyni v systemu polskykh reviziinykh soiuziv. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Istorii*. 2001. 11: 54-60 [in Ukrainian].
[Вісина Т. Інкорпорація українських кооперативів Волині в систему польських ревізійних союзів. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історія*. Вип. 11. Луцьк, 2001. С. 54—60].
25. Mędrzecki, W. Przemiany społeczne i polityczne na Wołyniu w latach 1917—1921. *Metamorfozy Społeczne*. T. 1. Warszawa, 1997. 137-170 [in Polish].
26. Shabala, Ya. Polska vlada i ukraïnska kooperatsiia na Volyni u 1921—1939 rr. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Istorii*. 2001. 5: 164-167 [in Ukrainian].
[Шабала Я. Польська влада і українська кооперація на Волині у 1921—1939 рр. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історія*. Вип. 5. Луцьк, 2001. С. 164—167].
27. Davydiuk, R. Z poliakamy za Ukrainu: Naddnyprianska emihratsiia v suspilno-politychnomu zhytti mizhvoiennoi Volyni. Rivne, 2014 [in Ukrainian].
[Давидюк Р. З поляками за Україну: Наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоєнної Волині. Рівне, 2014. 174 с.].
28. Davydiuk, R. V interieri mizhvoiennoi Volyni: Biohramy politychnykh emihrantiv — uchasnykiv Ukraïnskoï revoliutsii. Rivne; Lviv, 2023 [in Ukrainian].
[Давидюк Р. В інтер'єрі міжвоєнної Волині: Біограми політичних емігрантів — учасників Української революції. Рівне; Львів, 2023. 284 с.].
29. Davydiuk, R. Istorii vynyknennia ta diialnist Volynskoho ukraïnskoho obiednannia. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Istorii*. 1997. 2: 51-56 [in Ukrainian].

- [Давидюк Р. Історія виникнення та діяльність Волинського українського об'єднання. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історія*. Вип. 2. Луцьк, 1997. С. 51—56].
30. Zaporowski, Z. Wołyńskie Zjednoczenie Ukraińskie. Wołyńskie Ukrainśke Obiednannia. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2000. 162 s. [in Polish].
 31. Kucherepa, M. Polityka II Rzeczypospolitej wobec Ukraińców na Wołyniu w latach 1921—1939. *Przegląd Wschodni*. 1997. T. IV. Zesz. 1 (13): 139-154 [in Polish].
 32. Kucherepa, M., Davydiuk, R. VUO. Volynske ukrainske obiednannia (1931—1939 rr.). Lutsk, 2001 [in Ukrainian].
[Кучерепа М., Давидюк Р. ВУО. Волинське українське об'єднання (1931—1939 рр.). Луцьк, 2001. 420 с.].
 33. Davydiuk, R. Volynske ukrainske obiednannia ta ukrainizatsiia tserkvy. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Istorii*. 2001. 11: 40-43 [in Ukrainian].
[Давидюк Р. Волинське українське об'єднання та українізація церкви. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історія*. Вип. 11. Луцьк, 2001. С. 40—43].
 34. Onishchuk, V. Pravoslavna tserkva na Volyni u druhii polovyni 30-kh rr. XX st. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Istorii*. 2000. 1: 117-122 [in Ukrainian].
[Оніщук В. Православна церква на Волині у другій половині 30-х рр. XX ст. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історія*. Вип. 1. Луцьк, 2000. С. 117—122].
 35. Borshcheych, V. Ukrainśke tserkovne vidrozhennia na Volyni (20—40-vi rr. XX st.). Lutsk, 2000 [in Ukrainian].
[Борщевич В. Українське церковне відродження на Волині (20—40-ві рр. XX ст.). Луцьк, 2000. 254 с.].
 36. Razyhrajev, O. Policja Państwowa w województwie wołyńskim w okresie międzywojennym. Warszawa: IPN, 2019. 456 s. [in Polish].
 37. Durka, J. Janusz Radziwiłł 1880—1967: Biografia polityczna. Warszawa, 2011. 390 s. [in Polish].
 38. Cichoracki, P., Dufnat, J. & Mierzwa, J. Oblicza buntu społecznego w II Rzeczypospolitej doby Wielkiego Kryzysu. Uwarunkowania, skala, konsekwencje. Kraków: Historia Jagellonica, 2019. 634 s. [in Polish].
 39. Cichoracki, P. & Mierzwa, J. Wołyń i jego administracja u schyłku “eksperymentu” wojewody Henryka Józewskiego. Wytyczne dla starostów województwa wołyńskiego z października 1937 r. *Europa Orientalis: Studia z dziejów Europy Wschodniej i państw bałtyckich*. 2022. 13: 241-257 [in Polish].
 40. Mierzwa, J. “Wołyński układ korupcyjny” na tle przestępczości urzędniczej w Drugiej Rzeczypospolitej. *Metamorfozy Społeczne. T. 6: Margines Społeczny Drugiej Rzeczypospolitej*. Warszawa: Wydawnictwo IH PAN, 2013. 85-101 [in Polish].
 41. Kucherepa, M. Ukrainśkyi politychnyi rukh na Volyni u 1920-kh rr.: sproba kontseptualnoho bachennia. *Velyka Volyn*. 2003. 30: 139-149 [in Ukrainian].
[Кучерепа М. Український політичний рух на Волині у 1920-х рр.: спроба концептуального бачення. *Велика Волинь*. Т. 30. Луцьк, 2003. С. 139—149].
 42. Kucherepa, M. Z istorii polsko-ukrainskoho porozuminnia na Volyni (1921—1939). *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. 2015. 27: 122-135 [in Ukrainian].
[Кучерепа М. З історії польсько-українського порозуміння на Волині (1921—1939). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Вип. 27. Львів, 2015. С. 122—135].

43. Kucherepa, M. & Tsetsyk, Ya. Ukrainski natsionalni partii na Volyni (1921—1939 rr.). 1: Monohrafiia. Lutsk, 2011 [in Ukrainian].
[Кучерепа М., Цецик Я. Українські національні партії на Волині (1921—1939 рр.): у 2-х ч. Ч. 1: Монографія. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. 304 с.]
44. Kucherepa, M. & Tsetsyk, Ya. Ukrainski natsionalni partii na Volyni (1921—1939 rr.). 2: Dokumenty i materialy. Lutsk, 2011 [in Ukrainian].
[Кучерепа М., Цецик Я. Українські національні партії на Волині (1921—1939 рр.): у 2-х ч. Ч. 2: Документи і матеріали. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. 292 с.]
45. Soliar, I. Ukrainiske natsionalno-demokratychnе obiednannia: pershyi period diialnosti (1925—1928). Lviv, 1995 [in Ukrainian].
[Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання: перший період діяльності (1925—1928). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1995. 72 с.]
46. Soliar, I. Zovnishni oriientatsii natsionalno-derzhavnytskykh partii Zakhidnoi Ukrainy (1923—1930). Lviv, 2011 [in Ukrainian].
[Соляр І. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923—1930). Львів, 2011. 354 с.]
47. Raikivskiy, I. Perekhid halytskoi USDP u komunistychnyi tabir na pochatku 1920-kh rr. *Komunizm: system — ludzie — dokumentacja: Rocznik naukowy*. 2015. 4: 31-52 [in Ukrainian].
[Райківський І. Перехід галицької УСДП у комуністичний табір на початку 1920-х рр. *Комунізм: system — ludzie — dokumentacja: Rocznik naukowy*. 4. Warszawa, 2015. S. 31—52].
48. Razyhraiev, O. Polska derzhavna politsiia na Volyni u 1919—1926 rr. Lutsk, 2011 [in Ukrainian].
[Разиграев О. Польська державна поліція на Волині у 1919—1926 рр. Луцьк, 2011. 432 с.]
49. Kęsik, J. Stosunki narodowościowe na pograniczu galicyjsko-wołyńskim w okresie międzywojennym. *Granice i pogranicza: Historia codzienności i doświadczeń*. Т. II. Białystok: Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku, 1999. 103-112 [in Polish].
50. Soliar, I. Selrob: vid stvorennia do rozkolu. *Halychyna*. 2006-2007. 12-13: 126-132 [in Ukrainian].
[Соляр І. Сельроб: від створення до розколу. *Галичина*. Вип. 12-13. Івано-Франківськ, 2006—2007. С. 126—132].
51. Soliar, I. Radianofilstvo u Zakhidnii Ukraini (1920-i rr.). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2009. 1: 55-67 [in Ukrainian].
[Соляр І. Радянофілство у Західній Україні (1920-і рр.). *Український історичний журнал*. 2009. № 1. С. 55—67].
52. Szumiło, M. Ukrainśka Reprezentacja Parlamentarna w Sejmie i Senacie RP (1928—1939). Warszawa: Nertion, 2007. 325 s. [in Polish].
53. Cichoracki, P. Polesie nieidylliczne: Zaburzenia porządku publicznego w województwie poleskim w latach trzydziestych XX w. Łomianki: LTW, 2007. 276 s. [in Polish].
54. Razyhrayev, O. Policja Państwowa II Rzeczypospolitej Polskiej wobec ruchu komunistycznego na Wołyniu w latach 1926—1939. *Komuniści w II Rzeczypospolitej: Ludzie — struktury — działalność*. Rzeszów: IPN, 2015. 447-463 [in Polish].
55. Razyhrayev, O. W obronie więzionych komunistów: Czerwona Pomoc Zachodniej Ukrainie: struktura organizacyjna i działalność na Wołyniu i w Galicji Wschodniej w okresie międzywojennym. *Pamięć i Sprawiedliwość*. 2020. 35 (1): 252-274 [in Polish].
56. Wysocki, R. Komuniści versus nacjonałiści: Konfrontacja i walka o wpływy pomiędzy Komunistyczną Partią Ukrainy Zachodniej a Organizacją Українських Nacjonalistów w

- Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach trzydziestych XX w. *Rocznik Chełmski*. 2007. 11: 177-198 [in Polish].
57. Hud, B. Vid Volynskoi hubernii do Volynskoho voievodstva: do problemy henezy "Volyn 43". *Volyn u yevropeiskomu heopolitychnomu ta kulturnomu prostori: vybrani pytannia*. Odesa, 2021: 28-62 [in Ukrainian].
[Гудь Б. Від Волинської губернії до Волинського воєводства: до проблеми генези «Волинь 43». *Волинь у європейському геополітичному та культурному просторі: вибрані питання*. Оdesa, 2021. С. 28—62].
58. Darovanets, O. Polityka polskoi vlady shchodo Ukrainskoi viiskovoi orhanizatsii ta Orhanizatsii ukrainskykh natsionalistiv na Volyni (1927—1939) (*Candidate's thesis*). Lviv, 2007. 23 s. [in Ukrainian].
[Дарованець О. Політика польської влади щодо Української військової організації та Організації українських націоналістів на Волині (1927—1939): автореф. дис. ... канд. іст. н. Львів: Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2007. 23 с.].
59. Kucherepa, M. & Davydiuk, R. Vidnosyny Orhanizatsii ukrainskykh natsionalistiv (OUN) i Volynskoho ukrainskoho obiednannia (VUO) u 1931—1939 rr. *Naukovy visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Istoriiia*. 1999. 5: 107-111 [in Ukrainian].
[Кучерепа М., Давидюк Р. Відносини Організації українських націоналістів (ОУН) і Волинського українського об'єднання (ВУО) у 1931—1939 рр. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історія*. Вип. 5. Луцьк, 1999. С. 107—111].
60. Wysocki, R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929—1939: Geneza, struktura, program, ideologia. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2003. 433 s. [in Polish].
61. Zaitsev, O. Ukraintsi v Seimi ta Senati Polshchi. Lviv, 2022 [in Ukrainian].
[Зайцев О. Українці в Сеймі та Сенаті Польщі. Львів: Вид-во УКУ, 2022. 326 с.].
62. Kucherepa, M. Ukrainskiy natsionalnyi politychny tabir na Volyni u 1921—1939 rr. *Volyn u yevropeiskomu heopolitychnomu ta kulturnomu prostori: vybrani pytannia*. Odesa, 2021. 97-139 [in Ukrainian].
[Кучерепа М. Український національний політичний табір на Волині у 1921—1939 рр. *Волинь у європейському геополітичному та культурному просторі: вибрані питання*. Оdesa, 2011. С. 97—139].
63. Szumiło, M. Ukraińcy z Wołynia w Sejmie i Senacie RP pierwszej kadencji (1922—1927). *Volyn u yevropeiskomu heopolitychnomu ta kulturnomu prostori: vybrani pytannia*. Odesa, 2011. 140-159 [in Polish].
[Szumiło, M. Ukraińcy z Wołynia w Sejmie i Senacie RP pierwszej kadencji (1922—1927). *Волинь у європейському геополітичному та культурному просторі: вибрані питання*. Оdesa, 2011. С. 140—159].
64. Pyrih, M. Ukrainskiy livoradykalnyi rukh u Polshchi (1919—1929 rr.): Candidate diss. of the historical sci. Lviv, 2016. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0416U005479> [in Ukrainian].
[Піриг М. Український ліво-радикальний рух у Польщі (1919—1929 рр.): дис. ... канд. іст. наук. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 245 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0416U005479>].
65. Kramar, Yu. Uchast ukrainskykh politychnykh partii u parlamentskykh vyborakh 1930 r. na Volyni. *Naukovy visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Istoriiia*. 2007. 1: 198-203 [in Ukrainian].

- [Крамар Ю. Участь українських політичних партій у парламентських виборах 1930 р. на Волині. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історія*. Вип. 1. Луцьк, 2007. С. 198—203].
66. Shukhevych, S. *Moie zhyttia: Spohady*. London, 1991 [in Ukrainian].
- [Шухевич С. *Моє життя: Спогади*. Лондон: Вид. Укр. вид. спілки, 1991. 619 с.].

Надійшла / Received 10.06.2025

Oleh RAZYHRAIYEV

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,

Professor at the Department of World History,

Lesya Ukrainka Volyn National University (Lutsk, Ukraine)

razygraev@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0480-6936>

MODERN HISTORIOGRAPHY OF POLISH-UKRAINIAN RELATIONS IN THE VOLYN VOIVODESHIP OF THE SECOND POLISH REPUBLIC: SOCIO-POLITICAL LIFE

The purpose is to analyse the presentation in historiography of socio-political life in the Volyn Voivodeship of the Second Polish Republic in the context of Polish-Ukrainian relations. Particular attention is paid to the discussions around the governance of voivode H. Józewski and his “Volyn experiment,” as well as party life and activities of Ukrainians from Volyn in the Polish parliament. **The research methodology** is based on the use of general scientific and specifically historical research methods, including problem-chronological, synchronous, diachronic, comparative-historical, and others. The methods inherent in historiographical research, namely historiographical analysis and typology of scientific trends, are also involved. **The scientific novelty** lies in the fact that the author has tried to summarise the coverage of selected aspects of the socio-political life of interwar Volyn in some works of Ukrainian and Polish historians of the modern era. **Conclusions.** The analysis of the presentation in historiography of socio-political life in the Volyn Voivodeship of the Second Polish Republic in the context of Polish-Ukrainian relations allows us to state that the “Volyn experiment” of the controversial voivode H. Józewski was widely covered in the works of both Ukrainian and Polish scholars. At the same time, the approaches to national policy of other heads of the state administration of the Volyn Voivodeship, in particular in 1921—1928 and 1938—1939, are less studied. The party life of interwar Volyn through the prism of Polish-Ukrainian relations, despite the wide range of special and general works, also has a number of unresolved issues. First of all, this concerns the organization and activities of the Communist Party of Western Ukraine and the Organization of Ukrainian Nationalists, which were illegal in interwar Poland. The parliamentary activity of Ukrainians from Volyn in the Sejm and Senate of the Second Polish Republic in the second half of the 1930s (IV—V parliamentary cadences) requires new academic research, as most existing studies cover the elections of 1922, 1928, and 1930 and, accordingly, the parliamentary life of Ukrainian politicians in the parliament of the I—III cadences. The development of Polish socio-political life in Volyn between the two world wars also requires in-depth research.

Keywords: *Western Volyn, Volyn Voivodeship, Poland, Ukraine, socio-political life, H. Józewski, political parties, parliament.*